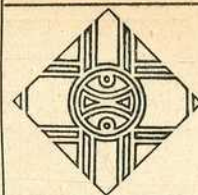

Илустрована Ратна Кроника

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2.— ПОЈЕДИНА СВЕСКА СТАЈЕ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА --- СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗОРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. ---

1389.

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

1912./3.

ЗИДАЊЕ СКАДРА

Из Вукових Српских Народних Пјесама II. књића

„Ходи к мени у приморје равно
„Бијеломе Скадру на Бојану,
„Узећу те за вјерну љубовцу,
„Па ћеш бити госпођа краљица,
„Прести свилу на златно вретено,
„Свилу плести, на свили сједити,
„А носити диву и кадифу
„И још оно све жежено злато;
„А какав је Скадар на Бојани!
„Кад погледаш Брду изнад града,
„Све порасле смокве и маслине,
„И још они грозни виногради;
„Кад погледаш стрмо испод града,
„Ал' узрасла шеница бјелица,
„А око ње зелена ливада,
„Кроз њу тече зелена Бојана,
„По њој плива риба свакојака
„Кадогђ хоћеш, да је тазе једеш“

Из пјесме „Женидба краља
Вукашина“ II књ.

Град градила три брата рођена,
До три брата три Мрљавчевића:
Једно бјеше Вукашине краље,
Друго бјеше Угљеша војвода,
Треће бјеше Мрљавчевић Гојко;
Град градили Скадар на Бојани,
Град градили три године дана,
Три године са триста мајстора,
Не моглоше темељ подигнути,
А камо ли саградити града:
Што мајстори за дан га саграде,
То све вила за ноћ обаљује.
Кад настала година четврта
Тада виче са планине вила:
„Не мучи се, Вукашине краље,
„Не мучи се и не харчи блага;
„Не мо'ш, краље, темељ подигнути,
„А камо ли саградити града,
„Док не нађеш два слична имена,
„Док не нађеш Стоју и Стојана,
„А обоје брата и сестрицу,
„Да зазиђеш кули у темеља,
„Тако ће се темељ обдржати,
„И тако ћеш саградити града“.
Кад то зачу Вукашине краље,
Он дозива слугу Десимира,
„Десимире, моје чедо драго!
„До сад си ми био вјерна слуга.
„А од сада моје чедо драго,
„Ватај, сине, коње у интове,
„И понеси шест товара блага
„Иди, сине, преко б'јела св'јета,
„Те ти тражи два слична имена,
„Тражи, сине, Стоју и Стојана,

„А обоје брата и сестрицу;
„Ја ли отми, ја л' за благо купи,
„Доведи их Скадру на Бојану,
„Да зиђемо кули у темеља,
„Не би л' нам се темељ обдржао,
„И не би ли саградити града.“
Кад то зачу слуга Десимире,
Он увати коње у интове,
И понесе шест товара блага,
Оде слуга преко б'јела св'јета,
Оде тражит' два слична имена;
Тражи слуга Стоју и Стојана,
Тражи слуга три године дана,
Ал' не нађе два слична имена,
Ал' не нађе Стоје и Стојана,
Па се врну Скадру на Бојану,
Даде краљу коње и интове,
„Ето, краље, коњи и интови,
„И ето ти шест товара блага,
„Ја не нађох два слична имена,
„Ја не нађох Стоје и Стојана.“
Кад то зачу Вукашине краљу,
Он подвикну Рада неимара,
Раде викну три стотин' мајстора.
Гради краље Скадар на Бојани,
Краље гради, вила обаљује,
Не да вила темељ подигнути,

А камо ли саградити града,
Па дозивље из планине вила:
„Море, чу ли, Вукашине краљу?
„Не мучи се и не харчи блага,
„Не мо'ш, краље, темељ подигнути.
„А камо ли саградити града,
„Но ето сте три брата рођена.
„У свакога има вјерна љуба,
„Чија сутра на Бојану дође
„И донесе мајсторима ручак,
„Зиђите је кули у темеља,
„Тако ће се темељ обдржати,
„Тако ће те саградити града“.
Кад то зачу Вукашине краљу,
Он дозива два брата рођена:
„Чујете ли, моја браћо драга!
„Ето вила са планине виче,
„Није вајде, што харчимо благо,
„Не да вила темељ подигнути,
„А камо ли саградити града;
„Још говори са планине вила:
„Ев' ми јесмо три брата рођена,
„У свакога има вјерна љуба,
„Чија сјутра на Бојану дође
„И донесе мајсторима ручак,
„Да ј' у темељ кули узидамо,
„Тако ће се темељ обдржати,

Српски херој са Куманова † Војслав Велимировић,
пешадијски мајор, командант 2. батаљона 18. пука

Српске војводе и комитетске чете у српско-турском рату 1912. године

„Тако ћемо саградити града.
 „Но јел', браћо, Божја вјера тврда,
 „Да ни један љуби не докаже,
 „Већ на срећу да им оставимо;
 „Која сутра на Бојану дође?“
 И ту божју вјеру зададоше,
 Да ни један љуби не докаже,
 У том их је ноћца застанула,
 Отидоше у бијеле дворе,
 Вечераше господску вечеру,
 Оде сваки с љубом у ложницу.
 Ал' да видиш чуда великога!
 Краљ Вукашин вјеру погазио,
 Те он први својој љуби каза:
 „Да се чуваш, моја вјерна љубо;
 Немој сутра на Бојани доћи
 „Ни донијет' ручак мајсторима,
 „Јер ћеш своју изгубити главу.
 „Зидаће те кули у темеља“.
 И Угљеша вјеру погазио;
 И он каза својој вјерној љуби:
 „Не превар' се, вјерна моја љубо!
 „Не мој сутра на Бојану доћи
 „Ни донијет' мајсторима ручак,
 „Јера хоћеш млада погинути,
 „Зидаће те кули у темеља!“
 Млади Гојко вјеру не погази,
 И он својој љуби не доказа.
 Кад у јутро јутро освануло,
 Поранише три Мрљавчевића;
 Отидоше на град на Бојану,
 Земан дође да се носи ручак,
 А редак је госпођи краљици,
 Она оде својој јетрвице!
 Јетрвици љуби Угљешиној:
 „Чу ли мене, моја јетрвице!
 „Нешто ме је забољела глава,
 „Тебе здравље! пребољет' не могу,
 „Но понеси мајсторима ручак“.
 Говорила љуба угљешина:
 „О јетрво, госпође краљице!
 „Нешто мене забољела рука.
 „Тебе здравље! пребољет' не могу,
 „Већ ти збори млађој јетрвици.
 Она оде млађој јетрвици:

„Јетрвице, млада Гојковице;
 „Нешто ме је забољела глава,
 „Тебе здравље! пребољет' не могу,
 „Но однеси мајсторима ручак“.
 Ал' говори Гојковица млада:
 „Чу ли, нано, госпођо краљице!
 „Ја сам рада тебе послужати,
 „Но ми лудо чедо некупато,
 „А бијело платно неиспрато“.
 Вели њојзи госпођа краљица:
 „Иди“, каже, моја јетрвице,
 „Те однеси масторима ручак,
 „Ја ћу твоје изапрати платно,
 „А јетрва чедо окупати.“
 Нема шта ће Гојковица млада,
 Већ понесе мајсторима ручак.
 Кад је била на воду Бојану,
 Угледа је Мрљавчевић Гојко,
 Јунаку се срце ражалило,
 Жао му је љубе вијернице,
 Жао му је чедо у кол'јевци,
 Ђе остаде од мјесеца дана,
 Па нисте лице сузе просипаше;
 Угледа га танана невјеста,
 Кротко ходи, док до њега приђе
 Кротко ходи, тихо бесјеђаше:
 „Што је тебе, добри господару!
 „Те ти рониш сузе низ образе?“
 Ал' говори Мрљавчевић Гојко:
 „Зло је, моја вијернице љубо!
 „Имао сам од злата јабуку,
 „Па ми данас паде у Бојану,
 „Те је жалим, прегорет не могу.“
 Не сјећа се танана невјеста,
 Но бесједи своме господару:
 „Моли Бога ти за твоје здравље
 „А салићеш и бољу јабуку.“
 Тад јунаку грђе жао било,
 Па на страну одвратио главу
 Не шће више ни гледати љубу;
 А дођоше два Мрљавчевића,
 Два ђевера гојковице младе,
 Узеше је за бијеле руке,
 Поведоше у град да уграде,
 Подвикнуше Рада неимара,

Раде викну до триста мајстора,
 Ал' се смије танана невјеста,
 Она мисли да је шале ради;
 Турише је у град угређиват'.
 Оборише дрвље и камење,
 Узидаше дори до кољена,
 Још се смије танана невјеста.
 Још се нада, да је шале ради.
 Оборише до триста мајстора,
 Оборише дрвље и камење,
 Узидаше дори до појаса,
 Тад' отежа дрвље и камење,
 Онда виђе, што ју јадну нађе,
 Љуто писну, како љута гуја,
 Па замоли два мила ђевера:
 „Не дајте ме ако Бога знате!
 „Узидати младу и зелену“.
 То се моли, ал' јој не помаже;
 Јер ђевери у њу и не гледе.
 Тад' се прође срама и зазора,
 Паке моли свога господара:
 „Не дај мене, добри господару!
 „Да ме младу у град узидој,
 „Но ти прати мојој старој мајци,
 „Моја мајка има доста блага,
 „Нек ти купи роба ал' робињу,
 „Те зидајте кули у темеља“.
 То се моли, но јој не помаже.
 А кад виђе танана невјеста,
 Да јој више молба не помаже,
 Тад' се моли Раду неимару:
 „Богом браде, Раде неимаре!
 „Остави ми прозор на дојкама,
 „Истури ми моје бјеле дојке,
 „Каде дође мој нејаки Јово,
 „Када дође, да подоји дојке“.
 То је Раде за братство примио,
 Остави јој прозор на дојкама,
 Па јој дојке у поље истури,
 Када дође нејаки Јоване,
 Када дође, да подоји дојке.
 Опет тужна Рада дозивала:
 „Богом брате, Раде неимаре!
 „Остави ми прозор на очима,
 „Да ја гледам на бијелу дворну,
 „Кад ће мене Јова доносити
 „И ка двору опет односити“.
 И то Раде за братство примио,
 Остави јој прозор на очима,
 Те да гледа ка бијелу дворну,
 Када ће јој Јова доносити
 И ка двору опет односити.
 И тако је у град уградише,
 Па доносе чедо у кол'јевци
 Те га доји за неђељу дана,
 По неђељи изгубила гласа;
 Ал' ђетету онђе иде рана,
 Дојише га за годину дана.
 Како таде, тако и остаде,
 Да и данас онђе иде рана
 Зарад' чуда, и зарад' лијека,
 Која жена не има млијека.

УНИШТЕНЕ ТУРСКЕ ВОЈСКЕ

Пад Киркилисе
(Свршетак.)

На 22. мислило је заповед-
 ништво, да је тако далеко, да
 може почети с офанзивом. За-

поведник трећег збора доб'о је у ноћи од 21. на 22. заповес, да иде према Ериклер - Петри и тамо нападне непријатеља. Закључио је поћи у три колоне. Најсевернија, седма дивизија Хилми паше буде појачана те је имала преко Раје ићи на Ериклер. Друга колона из Кир-Килисе на Петру, трећа колона на Кујингјеур. Будући су заповеди издани прекасно, није се могао држати орариј врховног заповедништва и било је 3 и по у јутро, кад су са северних висова од Кир-Килисе виђене главе колоне. Заповедајући генерал прегледао је чете, које су чиниле слаб утисак: уморне, гладне, без реда у маршу.

Махмуд муктар паша радио је живо, свагде је посредовао сам, где је видио неред. Околица је горовита и пробишена дубоким долинама. Пuteви су зли, а тло мекано услед непрестаних киша. Наш штоп дошао је био до једног млина код Рахлице и овде је заповедајући генерал у 12 сати добио вест, да непријатељска инфантерија око два батаљона, стоји код Карамзе. Одмах је дао заповијед, да се иде напред преко Петре на Ески-Полос, те је одредио, да се непријатељ нападне онде, где се је поставио. Девета дивизија имала се приближити осмој. Са висина, западно од Петре пружао се диван поглед на околицу. Већ око 11 сати 20 минута чуло се грување топова са левог крила. Први збор морао је већ дакле бити ангажован, а и код седме дивизије већ је грувала ватра артилерије. У смеру према Дринопољу виђена су села у пламену.

Наша дивизија ишла је тек полаганом напред, људи су остали свагде лежати. Заповедајући генерал поставио је артиљерију на висине северно и западно од Петре, кад је јављено, да долази непријатељска инфантерија; и инфантерија ди-

визије стављена је у припрему иза узвисине. При том су часници били без икакве вредности; мањкала им је свака иницијатива. Батаљони су били тако састављени, да је једна петина било активне војске, две петине рекрута и две петине редифа, који нису никад били у служби нити за службу траинирани.

Изненада у 3 сата 20 минута севне! Наша артилерија пуца на непријатељске линије. Брзо је престала. Десет минута касније одговорила је бугарска артилерија. Мало губитака. У 3 сата 40 ч. заћути пуцњава артилерије. У 3 сата 50 ч. чује се на нашем левом боку жива ватра. То је девета дивизија и дивизија принца Азиса, које су у ватри. Инфантерија Бугара није се упустила у даљу битку већ као да се хтела пробити између нас и седме дивизије. Муктар паша послао је седмој дивизији заповијед, да се следећи дан примакне више осмој дивизији. Не долази до даље одлучне битке и у 5 и четврт ћуте топови.

Среда дне 23.: У ноћи је почело страшно кишито. Кавалерија није пријавила о непријатељу ништа новог. Од других зборована, који су сви били у дотицају с непријатељем, до-

лазиле су повољне вести и постигнута су деломце и успеси. У 6 сати у јутро даје шеф главног стожера заповеди. У 7 сати почела је у фронту жива пуцњава инфантерије. У 7 и пол јашимо на фронту. Једва смо јашили 600 метара, кад нам долети у сусрет рпа редифа вичући: „Алах! Алах!“

Требало је неколико минута, да се ситуација схвати. Онда смо видели, где је паша извукао мач и почео бесно сећи по редифима, (домобранцима). Ми смо чинили исто и пуцали смо из самокреса и опкољивали бјежеће. Помогло је, зауставили смо неколико чета. Пуца са свих страна, војници пуцају једноставно у зрак, заповедајући јури преко поља, издаје заповеди штопским часницима, и особно тера чете напред. Свагде се опет помаљају редифи из својих скровишта. Људи деморализовани услед злог времена, злог одела, бедне обуће, без бране више дана, без частника, који што рату разумију, већ су се у почетку сасвим испуцали са пуцањем у зрак; муниције још није било, те је тако дојурио читав један батаљон, вукући собом друге колоне. Код Азисове дивизије првог збора догодило се исто.

Још није било ништа изгу-

Српска војска пред Једреном

Пуџовник Милован С. Недић, командант моравске дивизије II. позива
полази са својом војском из Охрида за Стругу

бљено. Непријатељ није ништа опазио, јер се све то одиграло иза узвисина, а осим тогачије био довео никакове артиљерије сигурно ради свих путева. И на нашим маршевима напред изгледало је лудачки. Свагде су лежала смрвљена кола муниције и пртљаге и сандуци с набојина. У десет сати битка се још таласала овамо и онамо. Ненадано започне непријатељска артиљерија. Код наших чета нема нигде самостилног водства, нитко не зна камо спада. Паша чини, што може, али не може сам све свладати. Видимо да не ће ићи, а уз то изгледа, да непријатељ имаде слабе силе. На нашем десном боку као да је седма дивизија добивала терен. Тамо је вођа у вечер повукао свој и наступа у жесток нападај. Ситуација је критична, ми још немамо готово никаквих добитака. Артиљерија је врло мирна и чини своју дужност,

10 сати 50 минута: Редифи опет јуре натраг. У 1 сат поставља заповедајући одио артиљерија на висовима иза наших леђа. (Скрајње је време, у јатима све јури натраг — нема заустављања — срамотно је све. Непријатељ као да је оклевао да пође напред. Мислим да је послао силе на лево

крило' јер тамо је на нашу срећу ишло добро. Свегђе горе села, на читавој fronti грува грмљевина топова.

Поглед на озебле, прокисле рањенике делује деморализирајући. Амбуланца и места за завезивање рана нема. Заповеднику је успело, да заустави љежеће редифе на утврђеном месту севернога подпо Киркилисе. Непријатељ је прогонио тек са slabим силама И он као да је био уморан. Путеви су затворени пртљагом. Петра гори. Непријатељ мора да је нашао много муниције. Изненада око 3 и пол сата појављује се инфантерија седме дивизије северно од утврда Киркилисе. Наша артиљерија може да помогне победоносној седмој дивизији допринесе, да Бугари буду подпунома протерани. У три сата јавља се штопски частник седме дивизије и јавља под једоносно марш својих чета. Заповедник је особно све одредио, да се његова узмакла дивизија смешти на утврђеном месту. Тек након запада сунца улази у Петру, да пошаље брзојаве врховном заповедништву. У 5 сати долази исти частник седме дивизије и јавља, да он сам са својим дивизијом није дорасто непријатељу, јер осма дивизија оставља без раз-

лога своје место. Частници су немочни према овом неразумљивом бегу. Генерал одјури напоље и бежи на челу свога одела. Господа од стожера не налазе својих коња, јер су ови одведени веч у станове. Постаје тама. Бежимо пешке к генералом заповедништву те су срећемо на путу частнике с нашим коњима. Јуримо кроз град да нађемо пашу, али га не налазимо, већ све пуно војника.

Седам сати: Јашимо натраг спрам утврде, коју су оставиле све чете. Оданде на колодвор — влакови су јуришем поседнути, а влаковође присиљени, да са влаковима крену. Нигђе ни трага којем генералу. Ми јашимо (15 госпде укупно) посљедњи из града. Будући да су артиљерија и главне чете бегали спрам Бада-Ески-а, одлучили смо да и ми пођемо онамо. У самом граду пуцало се на частнике, а ваљало се чувати и од бугарских сељака. Киша је ливала, коњи су били сломљени, јела нигђе. Пропала је сва пртљага, све залихе муниције и заире. На читавој линији од Киркилисе до Баба Ескиа виђело се напуштене топове, онда где стоје пуно кола муниције, пртљага и тачин остављени као добро дошао плен непријатељу. (Обзор).

ПИСМО ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ.

Треће писмо.

(Свршетак.)

Путујући из логора амо, имао сам више пута прилике да у разговору са стручним лицима потврдим тачност горе изнесенога мишљења о ситуацији; двије су могућности: или чекати док се год не уредимо да га са три стране нападнемо, или јуришати (т. ј. ставити на коцку најплеменитију државну снагу која за неколико сата може отети Тарабош, ући у Скадар и тијем рат у главном завршити). Само пак дуелирање из топова, које тра-

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

је ево већ недјељу дана, неће моћи ријешити судбу Тарабоша.

Док ово пишем у Улцињу, стање се још није промијенило, јер Улцињани са облишњег брда чују још и данас јаку топовску грмљаву у даљини. Знак је да артиљеријско дуелирање траје непрестано.

Него, кад сам ономад амо полазио, срио сам близу главне команде једну чету... не велику, али врло одабрану! Свега 120 друга. Сваки војник ту чету с необичним штовањем посматраше и поздрављаше. Многи се грлише и љубише с војницима те чете, опраштајући се од њих као да ће на дужи растанак...

Дошла је била наредба, да се понуде они који су вољни понијети бомбе на врлетне бедеме Тарабоша. Да се понуде они који су спремни жртвовати се и поћи у готово сигурну смрт (у 90% сигурну смрт!) За тај посао треба 120, а пријавило их се четири стотине. Од тијех је коцком одабрано ових стодвадесет.

Они ће поћи на страшну дужност своју, чим дође, и ако у опште и дође, телефонска дозвола са Ријеке Црнојевића, гдје Господар држи у рукама врховну команду цијеле војне. (Још у почетку бомбардовања би то све било извршено, али, како чујемо, његово очинско срце не да на тако опасну коцку ни једнога војника, па макар сви и Божић под Тарабошом дочекали.)

Четвртак, 18. (31.) октобар, Св. Петар Цетињски, празник који се у Црној Гори веома празнује. У данашњи дан би, по Уставу, требало отворити Народну Скупштину.

Каква је питомина у овом дивном приморском мјесту Улцињу. — Док ово пишем, сунце топло грије као у прољеће, прозори су отворени вас дан, дјеца се играју крај мора, дрвеће се зелени, а у баштама,

пуним свјежа зеленила, цвркућу птице. Право априлско вријеме.

На најљепшем мјесту је велика школска зграда, преудешена за болницу. Али то није више болница каква бјеше још прије десетак дана кад сам у њу спровео рањенике, — сад се њена унутрашњост потпуно промијенила: дошла су друштва рускога Црвенога Крста, донијела су 200 големих пуних сандука, у служби су четири доктора и четрдесет милосрдних сестара.

Почевши од кухиње која путује као аутомобил, и сто и двадесет господских постеља, па све то донесено из најбољих европских фабрика. Данас је у болници до 50 рањеника који уживају болесничку његу, какву до сад заиста још никад болесници уживали нијесу.

Али ни братска руска помоћ, ни њежна рука милосрд-

них сестара не може ублажити трагичне моменте, који се ту збивају... Данас донесоше дивна младића, тешко рањена у ногу. Кад му је лијечник превио рану изнад кољена и рекао му да покуша устати, Црногорац хтједе дохватити пушку да се ослони на њу. Већ је пружио био руку да је прихвати, а мнлосрдна сестра му брзо додаде штаку... Војник стиште зубе, погледа у доктора па у штаку, у то ново своје оружје, и низ образе му почеше тећ сузе.

Петак, 19. окт. (1. нов.) Јуче око четири сата по подне појави се пред Улцињским заливом Господарева јахта, која ових дана редовно довози из Бара провијант за војску. На највеће своје изненађење, опазио на врху катарке Господареву заставу, која значи да је Њ. В. на лађи.

Још нијесмо изишли из чу-

Андрија Божовић и Бранко Гојнић, гимназијски ученици на Цетињу — као добровољци у битци на Тарабошу

Мала неприлика црногорског престолонаследника на бојном пољу
[Пад у вучју јаму].

ђења, а већ се приближаваше обали чамац, из којег се искрцаше страни војнички аташе-и, талијански, аустријски и швапски, сваки у својој сјајној парадној униформи. Чамац се повратио лађи и убрзо се опет приближаваше к обали, а велика тробојница, која својим врхом додириваше површину воде, казиваше нам да је сад у чамцу краљ. С њим је осим маршала и ађутанта, српски ђенерал Атанацковић и чувени бугарски ђенерал Паприков.

Господарево је лице забринуто, како га никад досад нијесам имао прилике видјети. Кад изиђе на копно, рече само: »Помагај Бог, ђецо!“ и пође на Ратиславу, стари дворач на брежуљку крај мора.

Мало послје стигоше из Бара дворски аутомобили и перјаничка гарда од 30 момака на коњима. Нико нам ништа не умије или не смије рећи, што ће ово све да значи.

У вече, на заповијест Господарову, пођосмо у дворач сви чиновници који су службом у Улцињу. — Велика забринутост на његову лицу потицаше отуд, што је баш мало прије била стигла вијест о ужасном и срамном вјероломству турском, које се је дан

прије десило код мјеста Борњам близу Скадра.

Турци бијаху у знак предаје истакли бијел барјак на свом бедему, окренули пушке наопако (кундак горе, а бајунет доље) и почели српски довиквати нашу војску. Наши официри повјероваше том међународном знаку и — ослонише се на поштење и част турских царских официра! — па дођоше са војницима отворено у сусрет. Али кад су се приближили Турцима и лијепо почели зборити с њима, а они... Дотле нам је Господар, славом овјенчани јунак и пјесник свога народа, испречао трагични догађај; причао га поетским изразима и стилем каквим то само он умије; али даље не мога говорити. Као да му она најстрашнија ријеч заста у грлу, и Он само показа руком како су Турци у онај мах брзо дохватили своје пушке на нишан и безбројне Црногорце покосили. Он нијемо почину и гледаше преда се, као да види оних 80 мртвих и 300 до 400 тешко рањених својих соколова.

Свима нам се крв ледила на ову ужасну вијест, која ће сутра сав образовани свијет морати испунити гнушањем према Турцима. (Сиромашна

Црна Гору заробила је недавно 5000 Турака, одвела их у своју најљепшу варош, у Никшић, гдје их храни и води о њима бригу, колико и о својој војсци, а они ту хуманост овако враћају Црној Гори.

Али нам Господар иза тога саопшти и једну вијест која донекле ублажи ону прву: пала је Пећ, столица свете патријаршије српске, а сутра ће наш сердар Јанко, с божјом помоћу уљести и у Дечане свете.

Хитам да завршим писмо и да се враћам у логор.

Јутрос Господар у зору пошао на коњу право у наш логор под Мурићанску Горицу. (Пут тај напоран је и за најздравијег младића.) Његов одлазак у табор је чињеница од крупна значаја за даљи развој ратне операције цијелог Јужног Одрода. Јамачно ће се данас одлучити, да ли да се и даље настави топовски дуел између Таркбоша и Мурићанске Горице, или да се чека док га са три стране могомо једанак ударати, или — што би Црногорци највољели — да се удара на јуриш, па што коме Бог и срећа јуначка да!

Улцињ, 19. X. 1. XI. 1912.

„Србобран“

Перо Богдановић.

Борислав Сл. Минић, Цетиње.

Његова смрт.

— Наступали смо, причаше, према Брдици. Мјесецима већ у боју прекаљени, наваљивали смо одлучно, али постепено. Од силне рике топова и праске митраљеза и пушака на далеко се проламало. Земља се чисто тресла. Топови су бљували ватру са свију страна, а усијани челик просипао се, куд год се оком могло догледати.

Био је лијеп јануарски дан. Влажна земља под нашим ногама угибала се. Непријатељу нашем нијесмо никако дали да се прибере. Час смо полијегали по земљи, сипајући на непријатеља јаку ватру, час смо се усправљали, да би му ближе дошли, не обзирући се ни мало, што нас је обасипао силном топовском

ватром. А далеко тамо преко Дринче тутњело је тако, као да се из даљине приближује олуја. То је зетски одред црногорске војске неустрашиво наваљивао на Бардањол, ускачући у тврде шанчеве непријатељске и бајонетом крчећи себи пролаз.

У нашем одреду био је као подофицир неки Зека, свршени правник, писар судски. Тих и кротак младић, омиљен код свију нас. Нарочито смо га вољели због његовог пјевања. Пјевао је лијепо, заношљиво и с необичним осјећајем. Као да га сад гледам: Завали главу назад, мало зажмури и онда пусти глас. Пјевао је као славуј. Милина га је било слушати. А није се, као обично други, дао много да моли. Као из појаса да је вади. Само му се каже: „Хајде, Зеко, једну!“ а он већ запјева. И не треба много, па да сви, крај пјесме његове, заборавимо на све. А био је за пјесму оран кад год нам се прохтјело. Крај њега пропјевамо сви, и ако нам често до пјесме није било.

То је оно, што се каже: и гладан да га слушаш! А ми смо крај његове пјесме заборављали и на жеђ, и на глад, и на неиспаваност, и на умор, и на — све! Док не запјева, и покисли и премрзли и жедни и гладни и уморни и утучени, а кад запјева, све као да је руком понесено и заборавимо на све!..

Колико нам је тај човјек ваљао, то се не да исказати. Прочитајте Змајеву пјесму „Пјесма о пјесми“, па ћете у неколико схватити.

Он нас је пјесмом својом душевно уздизао. Иако до голе коже покисли, до сржи костију премрзли, од силних напора малаксали, довољно је било само да он запјева, да брво заборавимо на све то и да заједно с њиме запјевамо, не осврћући се ни гдје смо ни како смо.

Али док је он био тако необично омиљен код свију нас, дотле је, не знамо како, врло рђаво стајао код свога мајора. С њиме је имао неприлике још у мирно доба. Изводио га је и на рапорт. Било је тако, да се готово нијесу могли очима да гледају. Па ипак он противу тога није никад роптао, нити се када коме о томе жалио. Трпељиво је сносио стојичком мирноћом, која га није никад напуштала, онако исто као што ни он пјесму није никад напуштао....

Као и ми сви, и Зека је био при овом наступању према Брдици у првим редовима. Миран и прџебан као и увијек. По команди је прилегао земљи, усправљао се, наступао, опет се усправљао, не одмичући од чете своје и тачно извршавајући наредбе свога официра.

Што смо се непријатељу прибли-

жавали више, ватра непријатељска била је све већа и јача. Час по па нас је захватила...

У тренутку, када смо убрзали наступање, пао је мајор крвљу обливен. Био је тешко рањен. Требало га је из бојне линије изнијети и предати санитарима. Али свако је гледао пред собом и нико се не покрену да рањеном мајору прискочи у помоћ. Под јаком непријатељском ватром свако се стара о себи.

Али Зека се одвоји и ту. Као што се није освртао на своје затегнуте односе с мајором, није се освртао ни на непријатељску ватру, него је пришао рањеном мајору, упртио га и понио из бојне линије.

Наш се поглед отиснуо за њим и ми смо га видјели, какојако погнут носи рањеног мајора, одмичући од нас.

На стотину метара застао је, да се одмори и спустито је рањеног мајора на земљу крај себе. У томе тренутку непријатељски топ ударио је посред њих. Рањеног мајора разнио је свега. Зеки је понио цијелу десну страну тијела, која је била погнута према рањеном мајору.

Видјели смо, како је по земљи пао, али се напорно подиже и полако погледа око себе као човјек, који се буди из тешкога сна и са укоченим очима према нама запјева. Пјевао је његову најомиљенију пјесму, пјесму, којом нас је тако често разгаљивао и душевно подизао:

Мој јаблине, шири гране
Прави дебљи хлад,
Нека ми се нахлађује
Мој ђидија млад..

Сваког дана код јаблина
Момче хладује,
Сваке ноћи у самоћи
Цура тугује.

Нек хладује, нек тугује
Ц'јелу ноћ и дан,
А у јесен нека дође
Мени на диван.

Ми смо сви били као електризовани. Као на команду застали смо и упрли поглед на њега. Глас му је подрхтавао и све слабији био. Гасио се као што се и његов живот гасио. И онда је мртав пао. Умро је с пјесмом на уснама..

Нама су очи биле пуне суза и свом жестином смо навалили на непријатеља, да осветимо смрт нашег доброг и никад незаборављеног друга.

И до тада смо се борили неустрашиво, али тога дана борили смо се као лавови. Зекино издисање лебдило нам је пред очима, а у ушима нам је једнако звонило оно сентиментално и неизмјерно осјећајно:

„Мој јаблине...“

Ужичани на мору

(Из београдске „Политике“)

Солун, 25. марта

Грдили сте ме, чуо сам, много, што вам се у првој половини овога рата никако нисам јављао. Нисте имали право: није се тада, за време правог ратовања, имало времена ни за много прече ствари него него што је дописивање новинама, а кад је настало примирје, онда нисам имао о чему да вам пишем. Да нисте имали право, доказ вам је, ево, и ово: тек је за трупе, с којима сам и ја, отпочео нов период рата,

Пијачни дан у Битољу

тек сам, на путу за Скадар, стигао у Солун, а ја вам се, ево, јављам. Сад морате бити са мном задовољни, ако и не буде бог зна како интересантно оно што вам будем писао.

У Солуну смо дакле, ево већ други дан, и имало и времена и згоде чак и за писање по новинама. Ја сад тек разумем, зашто су за све време овога рата грчки листови били онако пуни извештаја са бојишта, а наши онако празни: ми смо јурили, тукли се, стижући једва да по који сат отпочинемо, а Грци су канда и пре проводили време исто као сада овде у Солуну: од дугог времена нису знали шта да раде, па су надугачко и нашироко описивали сваки мџменат кад је њихов шилбок добио прилику да један метак испали.

Сад и ми, овде у Солуну, таким животом живимо. То нам се чак и по спољашњости види: упали смо међу ове силне грчке офицере и војнике, све чисте, лепо избријане, на помаћене и нафризиране, па смо се застидели наше спољашњости. И зато сад сви ударамо на бензин, којим нам посиљни ваде флеке, и бријемо се бар сваки други дан, и купујемо нове брковезе и облачимо рукавице кад полазимо у варош, и келнера у кафани не зовемо „келнер“ него „гарсон“, и у опште трудимо се да не признамо, да смо из четвртог ужичког пуковског окружја, него да изгледамо као да смо бар из седмог, београдског. А званични нам је посао, уз ту муку, једино тај, да се на пристаништу распитујемо кад ће и за нас доћи ред да се укрцамо у брод.

То укрцавање иде врло споро. Коњ по коњ, во по во, кола по кола завезују се на чекрк и подижу горе на кров брода, да се отуда губе негде у дубини, у огромној утроби његовој. Кад се то сврши, укр-

цавају се на брод и људи, и лађа се онда одвоји од кеја и укотви негде у луци, да чека док све бродовље не буде спремно за полазак. Војници, који се први укрцају, имају на тај начин прилику да повише дана проживе на мору, ту на очиглед Солуна а ипак одсечени од земље; како се тамо осећају, то не знам, али да им је тамо на води служба лакша него на суву, то је јасно: нема ту ни стражара, ни пожарчења, а ипак је стално све у реду — подигну се само лестрице, па нико из логора, нико у логор, сем ако хоће да с тако високе „трамбулине“ скаче главачки у воду. Него погрешно сам кад сам казао да не зна како се тамо на броду осећају. Прилагоди се наш сељак за трен ока свакој ситуацији. Гледам јуче један такав пун брод, пре него што ће се отиснути са кеја: тек је неколико сати прошло откако су војници на лађи, а већ се очевидно осећају као код своје рођене куће — разузурили се, па разговарају нешто, претресају ваљда своје утиске из Солуна, и жваћу нешто, преврћу обојке, луфтирају ноге, у опште понашају се тачно онако како се краљевско-српски војник у логору, понаша, с једином разликом што у овој прилици не пљуцка крај себе на земљу већ преко о граде, у сиње море.

Не плаши се тај, очигледно ни буре на мору, ни фамозне „Хамидије“, ни других евентуалних покора, а камо ли оних ситних тегоба и незгода, што их такво путовање по мору доноси. А ми офицери, напротив, сваки час ћемо повести разговор и о свем том споменутом јаду и о поморској болести и о рђавим кабинама на лађи и о одвратној грчкој кујни и о безброј других непријатности, које нас на том путу чекају. Та већ и сам улазак у брод представља једну голему

непријатност: треба да се уз оне узане, усправне, несигурне лествице успузати на кров који је 5—6 метара над водом. Доктор Херцог је јуче цео дан премишљао о тој незгоди. Својим рукама и ногама тамо да се усине, то вели, није свога века кадар, а да се попут четвороножних војних обавезаника везује о чекрк, и да туђом снагсм буде узнесен горе, на то такође није пристао.

И тако је као што рекох, јуче ваздан преметао тај проблем по глави. У подне се био решио, да поручи један велики сандук, па да се затвори у њега и у њему, невиђен да буде извучен на лађу. Али му очевидно, ни то решење није изгледало баш понајзгодније. Очевидно је и даље о тој ствари размишљао, јер ме синоћ његов глас трже из првог сна:

— Колега, знате како ћу? Сешћу у једна коморска кола под арњеве, па нека ме тако попну.

* * *

(Свршиће се.)

Корице

Кад се заврши издавање „Илустроване Ратне Кронике“ могу се од издавача добити дивот-корице. Чувајте све досадашње бројеве!

НОВ СРПСКИ

— оригиналан роман. —

КЊИЖАРА СЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА

почела је већ издавати роман
ЛЕГИЈА СМРТИ.

Изишла је трећа свеска.

Цена свесци 10 потура.